

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Opetushallitus taustoittaa lausuntopyynnön mukaisen käsittelyn lisäksi lausunnossaan asioita, joita se ehdottaa huomioitavaksi sen mahdolliseen tausta-aineistoon. Opetushallitus toivoo lausunnon osaltaan vahvistavan selonteon matkaa visiosta todellisuudeksi.

Selonteko kuvaa hyvin koulutuspolitiikkaan ja -järjestelmään liittyviä ilmiöitä ja haasteita. Siinä esitetyt toimenpiteet ovat kannatettavia.

Yhtenäinen koulutusjärjestelmä:

Selonteossa esitetyt tavoite- ja toimenpide-ehdotukset ovat varhaiskasvatuksen ja koulutuksen osalta kannatettavia ja oikeansuuntaisia. Koulutusjärjestelmää on tärkeää tarkastella ja kehittää yhtenäisenä kokonaisuutena. Tämä luo osaltaan perustan toimivalle yhteiskunnalle niin, että oppiminen ja osaaminen tuovat hyvinvointia ja kilpailukykyä yksilöille, työelämälle ja yhteiskunnalle sekä edellytyksiä kansainvälisyyteen. Toimiva ja kehittyvä koulutusjärjestelmä edellyttää elinikäisen ja jatkuvan oppimisen periaatteen toteutumista niin, että perustaidot ja oppimaan oppimisen taidot voivat alkaa muodostua jo varhaiskasvatuksessa järjestelmän kattaessa formaalin, non-formaalin ja informaalin oppimisen sekä järjestelmän yhteiskehittämisen. Oppimista ja sen tulevaisuutta voitaisiin tarkastella selonteossa ihmislähtöisemmin.

Varhaiskasvatukseen ja koulutukseen tehtävien uudistusten ja muiden muutosten suunnittelu ja toimeenpano edellyttää osaavaa ja tehokasta hallintoa niin valtakunnallisella kuin paikallisellakin tasolla. Osaava ja voimavaroiltaan riittävä hallinto varmistaa osaltaan myös koulutuksellisen tasa-arvon ja oppijoiden hyvinvoinnin toteutumisen. Hallintoviranomaisilla tulisi muiden ohjauskeinojen lisäksi olla riittävät toimivaltuudet puuttua havaitsemiinsa epäkohtiin. Esimerkiksi

aluehallintovirastoille tulisi säätää toimivalta tutkia kuntien ja muiden varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäjien toiminnan laillisuutta myös ilman niille tehtyä kantelua. Selonteossa tulisi tarkastella opetustoimen hallintoa ja asettaa tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia hallinnon kehittämiseksi ja voimavarojen turvaamiselle.

Koulutuspoliittisessa selonteossa esitettyjen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää riittävää ja vakaata rahoitusta. Selonteossa tulisi tarkastella toimintaa ja sen rahoitusta esitettyä kattavammin ja konkreettisemmin.

Valtionavustustoiminnan uudistamisen tulisi vahvistaa kokeilevaa yhteiskehittämistä. Uudenlaisen ohjauksen ja tuen mallien syntyminen mahdollistaa ihmislähtöisemmän kehittämisen ja ketterämmän toiminta- ja hallintokulttuurin. Nämä syntyvät kokeilu- ja kehittämisprosesseissa, tekemällä oppien. Jos rahoituksen valtionavustuksen rakenteet muuttuvat, voidaan yhä paremmin suunnata voimavaroja asiantuntijoiden pedagogisen kehittämisen kapasiteetin vahvistamiseen. Ajantasaisen, ilmiölähtöisten sekä alhaalta ylös syntyvien kehittämisen tarpeiden tulisi myös entistä enemmän kulkeutua rahoituksesta tehtäviin linjauksiin.

Sujuvat ja henkilökohtaistetut oppimispolut:

Yksilön kannalta toimivan koulutusjärjestelmän keskeinen elementti on sujuva ja henkilökohtaistettu oppimispolku koulutusasteelta toiselle sekä koulutusasteiden ja -muotojen sisällä. Oppijaa tai hänen tilannettaan ja tarpeitaan on syytä korostaa selonteossa, jotta oppimista aidosti edistävä polku voi muodostua jokaisen omista lähtökohdista. Näin jokaisella olisi mahdollisuus kasvaa potentiaaliinsa ja yhteiskunnan aktiiviseksi toimijaksi sekä saada valmiudet jatkuvaan oppimiseen. Oppimispolkujen oppijälähtöisen hahmotustavan pitäisi näkyä vahvemmin paitsi selonteon tekstissä, myös sen näkökulmassa ja rakenteessa, jotta siirtymä- ja nivelvaiheet koulutusasteelta toiselle ja tasojen sisällä näyttäytyisivät selkeästi yhtenäisenä ja joustavuus olisi jatkossa järjestelmän vahvuus.

Koulutus- ja osaamistason nostaminen:

Selonteossa tuodaan esille tekijöitä, joiden nähdään nostavan koulutus- ja osaamistasoa.

Merkittävänä tekijänä nähdään oppimistulosten parantuminen. Selonteossa olisi hyvä tuoda selkeästi esille, mitkä oppimistulokset halutaan nousuun ja miten nousu ajatellaan toteutuvan. Selontekoon pitäisikin kirjata läpäisevästi ja käytännönläheisesti, mitkä ovat keskeiset kompetenssit, jotka koulutuksessa halutaan saavuttaa ja mitä oppimista mitataan, jotta nousuun voidaan vaikuttaa. On myös kiinnitettävä huomiota siihen, mikä on koulujen ja oppilaitosten tehtävä oppimistulosten nostamisessa.

Samalla on tarpeen ottaa huomioon yhteiskunnan muuttumisen näkyminen oppimisen tavoitteissa. Tätä kosketellaan selonteon loppupuolella, mutta selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden johdonmukainen edistäminen arjeksi edellyttäisi niiden kytkemistä selonteon alkuosan linjauksiin. Visiossa olisikin hyvä tuoda esiin ajattelua tulevaisuuden oppimisesta, sen mahdollisista suunnista ja vaikutuksista koulutusjärjestelmän kehittämiseksi 2040. (vrt. esim. <https://www.utupub.fi/handle/10024/147075>) Nämä pidentäisivät selonteon linjaavaa näkökulmaa ja elinkaarta.

Koulutus- ja osaamistason nostamisessa on tarpeen tunnistaa, että työelämän muutokset vaikuttavat oleellisesti osaamisvaatimusten syventymiseen eri ammattialoilla ja -tasoilla. Koulutus- ja osaamistason nousu on siten yhtä aikaa horisontaalista ja vertikaalista. Tähän pitäisi kiinnittää selkeästi huomiota, sillä se vaikuttaa osaltaan tasa-arvoon. Toisaalta selonteossa perustellaan koulutusta yhteiskunnan ja työelämän tarpeilla. On hyvä huomioida, että työelämän tarpeet lukeutuvat yhteiskunnan tarpeiden joukkoon. Jos työelämän tarpeet nostetaan tällä tavoin jalustelle, voitaisiin samoin nostaa muita koulutuksen funktiota. (Vrt. Julkisen hallinnon strategia ja kestävä hyvinvoinnin eetos.)

Vision kuvaus:

Vision kuvausta voisi tukea ja kiteyttää toivotun muutoksen visualisointi vrt. esim. OECD:n <https://www.oecd.org/education/2030-project/>, joka parhaimmillaan luo yhteistä kieltä ja suunnan määrittymistä eri toimijoiden kesken. Visiossa voisi olla mielekästä pyrkiä tunnistamaan vahvasti priorisoitavat asiat ja näille alisteiset aihiot, ja huomioida selonteon eetos ja vire (vrt. esim. Kanadan esimerkki koulutuspolitiikan visiosta). Oppijoiden, kasvuyhteisön ja systeemin eri toimijoiden erilaiset näkemykset nykytilasta ja tulevaisuudesta toisivat järjestelmälähtöisen kuvauksen rinnalle ihmiskeskeisen näkökulman ja voisivat tukea visiota.

Ruotsinkielinen koulutus:

Yhdymme kantaan, että ruotsinkielistä koulutusta kehitetään rinnakkain ja yhdenvertaisesti suomenkielisen koulutuksen kanssa ja esitettyjen tavoitteiden ja toimenpiteiden tulee koskea koulutusta ja tutkimusta molemmilla kansalliskielillä. Selonteossa esitettyjen ehdotusten lisäksi tulee huomioida ne kehitys- ja toimenpide-ehdotukset, joita esitetään opetus- ja kulttuuriministeriön ruotsinkielistä koulutusta koskevassa selvityksessä osana koulutuspoliittista selontekoa. Luvussa 3.10 on tarkemmin huomioista ruotsinkielisen koulutuksen tilanteesta, tavoitteista ja toimenpiteistä ruotsiksi.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Vision pitkäjänteisyys:

Visiossa esitelty tavoitetilä on kannatettava. Selonteko on väline pitkän aikavälin koulutuspolitiikan toteuttamiseen. Selonteossa olisi hyvä pyrkiä ilmaisuun ja linjauksiin, jotka kestävät aikaa. Esimerkkinä voisi hyödyntää varhaiskasvatuksen osallistumisasteen kasvattamista avaamaan ajan kestävyttä.

Monitieteinen ja monialainen osaaminen:

Visiossa korostetaan monitieteistä ja monialaista osaamista, joka yhdistyy uusiksi ratkaisuksi ja toimintatavoiksi. Toimenpiteiden tasolla olisi tärkeä pohtia, miten monialaisuutta tuetaan kaikilla koulutusasteilla ja miten se heijastuu pidemmällä aikavälillä esimerkiksi opettajien kelpoisuuksiin ja korkeakoulujen oppituoleihin. Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen osalta monitieteisyyttä ja tieteidenvälisyyttä on pyritty edistämään laajaa-alaisen osaamisen osa-alueiden ja eri oppiaineiden yhteisten opintojaksojen kautta. Tämä sisältyy myös ammatillisen koulutuksen perustutkintojen yhteisten tutkintojen osiin, elinikäisen oppimisen avaintaitojen kautta kaikkien tutkintojen ammatillisiin tutkintojen osiin sekä ammatillisten tutkintojen laaja-alaisiin osaamisvaatimuksiin. Opettajien tehokkaaseen täydennyskoulutukseen ja koulujen toimintakulttuurin aitoon muuttamiseen tulisi löytää keinoja näidenkin osalta, sillä ilman tehokkaita ja riittävästi resursoituja toimeenpanon keinoja monialaisuus ja monitieteisyys jäävät toteutumatta käytännössä.

Yhdenvertaisuus:

Visiossa korostuu tärkeällä tavalla sosiaalinen ja alueellinen yhdenvertaisuus sekä molempien kansalliskielten asema ja kielivähemmistöjen erityistarpeiden huomioiminen. Olisi tarpeen tarkentaa, viitataanko kielivähemmistöillä lainsäädännössä nimettyihin kielivähemmistöihin vai tätä laajempaan joukkoon.

Opetushenkilöstön täydennyskoulutus:

Vision mukaan tavoitteena on, että osaavaa ja sitoutunutta opetus-, ohjaus ja muuta henkilöstöä on riittävästi kaikkialla Suomessa ja henkilöstö kehittää osaamistaan säännöllisesti. Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutuksen osalta on tarpeen ottaa huomioon, millainen toiminta- ja valtionavustusmalli tukisi parhaiten tavoitteen saavuttamista.

Ei suljettuja ovia:

Visiossa korostetaan, että koulutusjärjestelmässä ei ole suljettuja ovia, vaan jokaiselta asteelta on mahdollisuus hakeutua jatkamaan opintoja. Se, ettei suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ole umpiperiä, on tärkeä periaate. Tältä osin erilaisten väylien ja sujuvien siirtymien kehittäminen sekä jatkuvan oppimisen perustan varmistaminen esimerkiksi korkeakouluun hakeutumisessa on tärkeää.

Digitaalisuus:

Digitaalisen teknologian ja oppimisympäristöjen mahdollisuudet on otettu huomioon varsin hyvin visiossa ja tavoitetilassa. Yleisenä huomiona kiinnitämme kuitenkin huomion kahteen näkökulmaan:

- Visiossa korostetaan digitaalisuuden tuomia mahdollisuuksia sekä ajasta ja paikasta riippumattoman opiskelun mahdollistamista. Lähiopetuksen turvaaminen riittävällä resurssoinnilla mainitaan lyhyesti luvussa 3 ja yksilöllisen ohjauksen ja tuen merkitystä korostetaan. Digitaalisuus näkyy nyt ja jatkossa yhä vahvemmin opetuksessa ja koulutuksessa sekä ohjauksessa ja oppimisessa läpäisten kaikki koulutusasteet ja koulutusjärjestelmän. Se on merkittävä osa opetushenkilöstön ja oppijoiden työvälineistöä ja antaa mahdollisuuksien tulevaisuuden opetus- ja oppimisjärjestelyihin. Lähiopetuksen ja digitaalisuuden mahdollistaman etäopetuksen suhdetta olisikin tarkennettava – miten selonteossa ymmärretään lähiopetuksen merkitys ja rooli eri koulutusasteilla. Digitaalisuus ja oppimisympäristöt sisältyvät tulevaisuuden perusopetuksen lähi- ja etäopetusjärjestelyihin. Tämä olisi hyvä tuoda selkeästi esille selonteossa, kun vaikkapa koronan mukanaan tuomat järjestelyt eivät jää ainutkertaisiksi kokeiluiksi, vaan toimintaympäristön muuttuu alati.
- Perusopetusta sekä toisen asteen ja korkea-asteen koulutusta koskevissa luvuissa digitalisaation kansainvälisyysnäkökulmaa on kuvattu vähän. On selvää, että digitalisaatio tuo kansainvälisyyden jatkossa selvästi laajemmin ja syvemmin mukaan suomalaiseen formaaliin, non-formaaliin ja informaaliin oppimiseen. Kansainvälinen verkkopohjainen koulutustarjonta ja sen myötä myös kysyntä tulee lisääntymään huomattavasti. Samoin vieraskielisten digitaalisten sisältöjen ja palveluiden hyödyntäminen tulee kasvamaan merkittävästi, kun muun muassa niiden käyttöä helpottavat teknologiset sovellukset, kuten tekstin- ja puheentunnistus kehittyvät, entisestään. Globaali koulutustarjonta tulee todennäköisesti myös haastamaan suomalaisen koulutusjärjestelmän seuraavien vuosikymmenten kuluessa, ja siksi tätä näkökulmaa on syytä käsitellä enemmän myös 3. luvussa. Suomalaisen koulutuksen vientimahdollisuudet toki vastaavasti lisääntyvät edelleen ja tätä on hyvä käsitellä selonteossa konkreettisemmin myös yleissivistävän koulutuksen näkökulmasta.

Kansainvälisyys:

Vision mukaan Suomella tulee olla vahva sivistysperusta, mikä näkyy mm. kansainvälisyytenä ja moninaisuuden ymmärtämisenä. Tästä näkökulmasta selonteon kansainvälisyysmäärittelyjä, erityisesti kansainvälisyysosaamisen merkitystä eri koulutusasteilla ja -muodoissa on syytä laajentaa ottamaan huomioon tulevaisuudessa tarvittavat työelämätaidot, maailmankansalaisuuden ja globaalikasvatuksen tavoitteet, samoin kuin kansainvälisyyteen liittyvät asenteet, kuten avarakatseisuuden ja uteliaan maailmankuvan. Myös jatkuvaan oppimiseen ja aikuiskoulutukseen

liittyvä kansainvälisyysosaaminen on tarpeen ottaa huomioon osana osaamistason nostoa. Lisäksi selonteon vision mukaan koulutuksella ja tutkimuksella on keskeinen tehtävä työllisyyden ja osaamistason noston lisäksi suomalaisen yhteiskunnan ja työelämän uudistamisessa ja hyvinvoinnin varmistamisessa. Tässä yhteydessä on keskeistä korostaa kansainvälisen yhteistyön sekä globaalin tutkimus- ja kehittämissyhteistyön merkitystä erityisesti kansainvälisten investointien saamiseksi Suomeen, mikä asettaa korkeita tavoitteita kansainvälisyysosaamisen kehittämiseksi läpi koulutusjärjestelmän eri koulutusasteilla ja -muodoissa.

Koulutuspoliittisen selonteon vision mukaan opintopolulla eteneminen ja oppimistulokset eivät riipu sukupuolesta, perhe- tai kulttuuritaustasta tai asuinpaikasta. Myös kansainvälistymismahdollisuuksien osalta tulisi huomioida se, että kaikilla on tasa-arvoiset mahdollisuudet kartuttaa kansainvälisyysosaamista koulutuspolun eri vaiheissa. Kansainvälistymisen tasa-arvo on osa koulutuksen tasa-arvoa.

Kielitaito on yksi väline, joka mahdollistaa koulutuspoliittisen selonteon visiossa mainitun sivistysperustan rakentumisen. Sen avulla kulttuurinen ymmärrys ja sivistysperusta laajentuvat. Kielitaito on kriittinen tekijä, jota tarvitaan, jotta suomalaiset voivat toimia globaalissa toimintaympäristössä. Kaikki kielitaito tarjoaa avaimia kulttuurien väliseen toimijuuteen, kansainväliseen tietoon tutustumiseen sekä vuorovaikutukseen ja globaaliin toimijuuteen mukaan lukien kotikansainvälistymisen. Siksi sekä kielitietoisuutta että kielitarjontaa tulisi vaalia. Se on kasvavaa valuuttaa kansainvälisen osaajan elämän poluilla ja kielitaidon karttumiseen tulisi kiinnittää huomiota läpi koulutuspolun. Koulutuspoliittisen selonteon toimenpide-ehdotuksissa olisi kielitaidon osalta hyvä huomioida vuonna 2017 julkaistu Riitta Pyykön selvitys ”Monikielisyys vahvuudeksi”, jossa käsitellään kansallisen kielivarannon tilaa ja siihen liittyviä kehittämistarpeita.

Laatu:

Visiossa korostetaan jokaisen lapsen oikeutta laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Laadukkuus, laadunhallinta ja laadun kehittäminen kohti erinomaisuutta läpäisee koko koulutusjärjestelmän ja on tärkeä toimivuuden osatekijä, joka edistää osaltaan sujuvia siirtymiä ja nivelvaiheita sekä jatkuvan oppimisen toteutumista. Jokaisella oppijalla on oikeus laadukkaaseen opetukseen.

Tämän lisäksi olisi hyvä tarkentaa, että palveluiden laatua ja saavutettavuutta varmistetaan digitaalisuutta hyödyntäen.

Kestävä tulevaisuus:

Visiossa ja tavoitetilassa pitäisi korostaa kestävänsä tulevaisuuden vahvistumista osaamisen ja sivistyksen kautta, sillä ekologinen kestävyys näkyy ainoastaan koulutuksen järjestämisessä. Tärkeää olisi lisätä esimerkiksi vision viimeiseen kappaleeseen se ajatus, että sivistys ja osaaminen näkyvät

kansainvälisyytenä, moninaisuuden ymmärtämisenä ja hyvinvointina sekä kestävyiden ja vastuullisen toiminnan vahvistamisena.

Hakeutuminen jatko-opintoihin:

Tavoitteiden kohdalla todetaan, että ammatillisesta koulutuksesta ei haeta niin vahvasti jatko-opintoihin kuin lukiokoulutuksesta. Tässä yhteydessä olisi tarpeen tuoda esille sitä, että ammatillisen koulutuksen tärkeä tehtävä on kouluttaa osaavaa työvoimaa työmarkkinoille ja antaa perusta elinikäisen oppimisen avaintaidoille niin työssä, täydennyskoulutuksessa kuin jatko-opinnoissa.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Johdanto ja yleinen osio:

Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen sivistyksellinen tehtävä ei tule selvästi esille tekstiosassa. Myös tekstin koherenttius yleistekstin, tavoitteiden ja toimenpiteiden osalta on vaihteleva. Olisi tärkeää huomioida jatkumon merkitys varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Tekstissä voisi olla vielä tarkempi tilannekuva varhaiskasvatuksesta, sillä se selkeyttäisi varhaiskasvatuksen osuutta koulutusjärjestelmässä. Lisäksi varhaiskasvatuksen johtamisen näkökulma sekä lapsinäkökulma olisi tarpeen lisätä selontekoon.

Tekstissä sekoittuvat osin selitystason ja vaikutuksen merkitykset, kuten lauseessa (s.18): ”Jopa 42 % oppilaiden suomen kielen ja kirjallisuuden kokonaisosaamisesta oli selitettävissä oppilaan asenteiden, lukemisharrastuksen, kotitehtävien tekemisen ja digitaalisten medioiden käytön vaikutuksella.” Tekstissä sekoittuvat selitystason ja vaikutuksen merkitykset. Olisi selkeämpää muuttaa teksti esimerkiksi näin: jopa 42 % oppilaiden välisestä vaihtelusta suomen kielen ja kirjallisuuden kokonaisosaamisesta katoaa, jos lukemisharrastus, kotitehtävien tekeminen ja digitaalisten medioiden käyttö vakioidaan.

Lasten oikeuksien ja lapsen oikeuksien toteutuminen sekä varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetuspalveluiden yhdenvertaisuus, saatavuus ja laatu turvataan koko maassa:

Yleisinä huomioina tuomme esille, että varhaisen tuen merkitystä tulisi korostaa sekä siihen lisätä toimenpiteitä ja kehittämistoimia. Lisäksi tarvitaan varhaiskasvatuksen ja yleissivistävän koulutuksen johtamisosaamisen tukemista ja rakenteita johtamiskoulutuksille.

Huomiot kohdittain

- kohta 1: Kannatamme ehdotusta kokonaislainsäädännöstä ja sitä, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen lainsäädäntöä tarkastellaan kokonaisuutena. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen osalta lainsäädännön uudistamisen kokonaisuus on suuritöinen. On tärkeää, että laatuun ja vaikuttavuuteen panostetaan kaikilla koulutusasteilla, myös varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa.
- kohta 2: Kannatamme rahoituksen uudistamista, mutta jäimme pohtimaan, huomioidaanko tässä rahoituksessa myös oppimisen tuen asiat.
- kohta 5: Kohdassa on virheellisesti mukana vapaa sivistystyö.
- kohta 8: Varhaiskasvatuksen osalta työ laatuindikaattoreiden osalta on käynnissä. On kuitenkin syytä huomioida, että tarvitaan ajallista synkronointia siitä, mihin olemme jo menossa esi- ja perusopetuksen laatutavoitteiden suhteen. Tässä työssä tulisi ottaa huomioon myös lainsäädäntöaikataulu esiopetuksen osalta, kun kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu on juuri alkamassa.

Varhaiskasvatukseen osallistumista lisätään, lasten ja nuorten hyvinvointia parannetaan, oppimistuloksia käännetään nousuun ja oppimiseroja kavennetaan:

Huomiot kohdittain

- kohta 2: Varhaiskasvatukseen osallistumiseen vaikuttaa, toteutuuko varhaiskasvatus lähipalveluna. Vanhemmat eivät välttämättä lähde tai pysty kuljettamaan lapsia kovin pitkiä matkoja varhaiskasvatukseen. Välimatkat kodin ja varhaiskasvatuksen toimipisteiden välillä pitenevät. Lisäksi tulisi pohtia, miten harvaan asutuilla alueilla voidaan lisätä lasten osallistumista. Varhaiskasvatuksen järjestämisen tavassa tulee olla joustavuutta, mutta myös tiettyjä reunaehtoja, jotta varhaiskasvatuksen laatu säilyy. Tätä toimenpidettä tulee tarkentaa myös demokratiakehityksen näkökulmasta.
- kohta 3: Ehdotus on hyvä. Esitämme huomioitavaksi, että tälle lainsäädännölle tarvitaan lisäksi kehittämisohjelma hyvien käytäntöjen levittämiseen. Lisäksi tarvitaan laadun edistämistä ja uutta varhaiskasvatuksen tutkimusta. On myös tärkeää, että taloudellinen puoli turvataan. On pohdittava myös, miten ja missä oppilashuolto huomioidaan ja varmistetaan.
- kohta 4: Esitämme, että lukutaidon sijaan keskityttäisiin monilukutaitoon. Selonteon mukaan lukutaito on kaiken oppimisen perusedellytys. Käsitksemme mukaan perustaidot, kuten luku- ja kirjoitustaito, laskutaito ja kädentaidot sekä oppimiseen oppimisen taidot, muodostavat yhdessä oppimisen perusedellytykset.

Edellä kuvatuin toimenpitein vuoteen 2040 mennessä:

- kohta 1: Ekologista kestävyyttä ei ollut mainittu tekstissä aikaisemmin. Toimenpiteistä puuttuu toimenpide, joka edistäisi ekologisesti kestävästä kehitystä, kuten kestävästä kehityksen edistämistä tai kestävästä elämäntapaa.
- kohta 3: Tämän kohdan tulisi olla synkronoitu toimenpiteiden kanssa.
- kohta 4: Ehdotamme tähän lauseeseen seuraavaa muutosta: Varhaiskasvatukseen osallistuminen on vähintään muiden pohjoismaiden tasolla ja laatu on korkeatasoista.

On otettava huomioon, ettei kevään 2020 poikkeusolojen aikana annettu etäopetus täyttänyt kaikilta osin laadukkaan etäopetuksen kriteerejä. Etäopetukseen siirryttiin äkillisesti ilman riittävää valmistelua, opettajien ja oppilaiden osaaminen oli hyvin heterogeenistä ja laite- ja verkkotilanne oli osin heikko erityisesti perusopetuksessa. Kyse ei siis ollut kaikkialla varsinaisesta etäopetuksesta, vaan oppilaiden itseopiskelusta vailla riittävää vuorovaikutusta, ohjausta ja tukea.

Kevään 2020 kokemusten pohjalta ei kannattane tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä etäopetuksen soveltuvuudesta perusopetuksen tarpeisiin esim. silloin, kun opetusta ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista antaa yksinomaan lähiopetuksena. Kun tavoitteena on turvata perusopetuspalveluiden yhdenvertaisuus, saatavuus ja laatu koko maassa, tulee erilaisten lähiopetusta täydentävien etäopetusratkaisujen ja -mallien kehittämistä ja käyttöönottoa tukea systemaattisesti ja pitkäjänteisesti eri toimenpitein. Myös perusopetusta koskevaa lainsäädäntöä olisi tarpeen tarkastella tässä yhteydessä. Etäopetusratkaisujen ja teknologian käytön lisääntyminen näyttävät aiheuttavan haasteita kouluyhteisön yhteisöllisyydelle. Teknologian lisääntymisen ja fyysisen vuorovaikutuksen vähentymisen vaikutukset kouluyhteisön yhteisöllisyyteen tulee huomioida tavoitteiden ja toimenpiteiden asettamisessa. Tarvitaan vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä vahvistavien menetelmien kehittämistä.

Tieto- ja viestintäteknikka (TVT):

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen on kuvattu yhtenä laaja-alaisen osaamisen alueena (L5). Tavoitteena jo nyt on, että tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään suunnitelmallisesti perusopetuksen kaikilla vuosiluokilla, eri oppiaineissa ja monialaisissa oppimiskokonaisuuksissa sekä muussa koulutyössä. Myös monilukutaito (L4) tukee kriittisen ajattelun ja oppimisen taitojen kehittymistä. Selonteon selonteossa tavoitteena olevat lasten ja nuorten kriittisen lukutaidon kehittäminen, digitaalisten välineiden turvallinen ja vastuullinen käyttö sekä digikansalaisen taidot ovat jo nykyisin osa perusopetuksen tavoitteita. Opetussuunnitelmanperusteissa tieto- ja viestintäteknisen osaamisen ja monilukutaidon tavoitteet ovat selonteossa kuvattuja laajemmat. Nämä perusteiden tavoitteet olisi hyvä näkyä laajemmin kuvattuina ja osin päivitettyinä myös selonteossa, jottei synny käsitystä, että tavoitteita olisi jatkossa karsittu.

Kuten selonteossa on mainittu, on tärkeää varmistaa, että jatkossakin kaikilla oppilailla on yhdenvertaiset mahdollisuudet tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittämiseen. Selonteossa tavoitteeksi asetetaan, että jokaisella lapsella ja nuorella on käytettävissään asianmukaiset laitteet ja käytön tukipalvelut. Tämä ei yksin riitä, vaan tulisi saada aikaan kansallinen digitaalinen palvelualusta ja ekosysteemi, johon kasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, palvelujen ja sisältöjen tuottajat sekä muut koulutusalan toimijat voivat liittyä. Digitaalisella palvelualustalla/ekosysteemillä tarkoitetaan digitaalista kokonaisuutta, joka kokoaa yhteen digitaaliset palvelut, materiaalit, järjestelmät ja ratkaisut, ja näin mahdollistaa digitaalisen ympäristön yhdenvertaisen, tehokkaan ja sujuvan käytön kaikille oppilaille ja opetushenkilöstölle. Kyse on samalla opetussuunnitelmien mukaisen pedagogisen toimintakulttuurin ja johtamisen muutoksesta, joka vaatii systemaattista ja pitkäjänteistä työtä ja kehittämiseen panostamista. Käytön tukipalveluiden osalta olisi hyvä puhua laajemmin tieto- ja viestintäteknologisista resursseista sekä opetushenkilöstön tieto- ja viestintäteknologisesta osaamisesta, sillä käytännössä ne kattavat suuren osan oppilaan tieto- ja viestintäteknologian käytön tukipalveluista.

Kansainvälisyys:

Selonteossa todetaan, että laadukas varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus luovat osaamista ja hyvinvointia yhdenvertaisesti jokaiselle lapselle ja nuorelle. Myös kansainvälisyysosaaminen kuuluu olennaisena osana jokaisen lapsen ja nuoren sivistyspolkuun ja erityisesti yhdenvertaisten mahdollisuuksien kannalta selonteossa olisi syytä ottaa huomioon, miten monella eri tavalla asiaan paneudutaan jo nykyään varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa. Lisäksi olisi syytä ottaa huomioon, miten kansainvälisyysulottuvuutta voisi yhä kehittää esim. globaalikasvatuksen, monikielisuuden, kotikansainvälistymisen ja virtuaalisen kansainvälisyysyhteistyön kautta sen lisäksi, että näissä koulutusmuodoissa osallistutaan aktiivisesti EU:n ja muiden rahoittajatahojen yhteistyö- ja liikkuvuushankkeisiin sekä järjestetään mm. opettajien kansainvälisiä täydennyskoulutusjaksoja. Tätä tukevat myös opetussuunnitelman ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin kirjatut globaalikasvatuksen sekä yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa vahvistavat elementit.

Sivistyksellisten oikeuksien ja lapsen oikeuksien toteutuminen sekä varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetuspalveluiden yhdenvertaisuus, saatavuus ja laatu turvataan koko maassa:

Tämän lausunnon loppuun on kirjattu laajemmin valtionavustustoiminnasta ja siihen on huomioitu mukaan myös näkökulmana sivistyksellisten oikeuksien ja lapsen oikeuksien toteutuminen sekä varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetuspalveluiden yhdenvertaisuus, saatavuus ja laatu turvataan koko maassa.

Aloitetaan/ toteutetaan rahoituslainsäädännön ja lainsäädännön uudistuksen valmistelu osana Oikeus oppia -varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelman

työryhmätyötä. Oikeus oppia -ohjelman työryhmät valmistelevat lainsäädännön uudistamista koskevat suuntaviivat vuoden 2022 loppuun mennessä:

Perusopetuksen eri osa-alueiden kokonaisuus on otettava tarkasteluun mukaan. Suuntaviivoissa tulisi ottaa tasa-arvoisesti mukaan koko perusopetuksen kokonaisuus – ei vain Oikeus oppia -ohjelman painopistealueita.

Varhaiskasvatukseen osallistumista lisätään, lasten ja nuorten hyvinvointia parannetaan, oppimistuloksia käännetään nousuun ja oppimiseroja kavennetaan:

Selontekoon on kirjattu, että edistetään varhaiskasvatus- ja koulu yhteisöjen hyvinvointia ja osallisuutta sekä ehkäistään kiusaamista vakiinnuttamalla ennaltaehkäisevä poikkihallinnollinen ammattilaisverkosto osaksi varhaiskasvatuksen ja koulujen toimintakulttuuria. Lisäksi luodaan uusi valtakunnallinen sitouttavan koulu yhteisötyön malli.

Koulu yhteistyön malli on tärkeä ja keskeinen osa kokonaisuutta, mutta koko ilmiö on otettava tarkasteluun ja löydettävä sitouttava kasvatuskumppanuus. Kiusaamisen osalta on tärkeää nähdä kokonaisuus ja varmistaa, että kiusaamisen ilmiötä ei vastuuteta vain koulun osalle tai nimetä yksiselitteisesti koulukiusaamiseksi. Koulu nähdään yleisessä keskustelussa oppitunteina. Ne toki luovat keskeisiä määriteltyjä tieteenalakohtaisia tietojen ja taitojen oppimisympäristöjä, joissa esimerkiksi eri ikäkausien opettaminen samanaikaisesti on kovaa työtä. ”Perustehtävä”, eli tiedonalakohtaisten tietojen ja taitojen opetus ja oppiminen ovat turvassa tässä osassa koulun rakennetta. Kasvatukseen liittyvät asiat ovat läsnä erityisesti kouluajan muissa rakenteissa. Kiusaamisen ilmiöön liittyen nämä oppituntien ulkopuoliset ajat ovat ytimessä, kun ryhmätilanteet ovat muuttuvia. Oppituntien ulkopuolisissa tilanteissa ollaan yleensä eri ikäryhmät sekoitettuna. Nämä osat koulupäivän rakenteessa on syytä kartoittaa ja selvittää, miten näitä hetkiä voitaisiin kehittää niin, että läsnä olisi muutakin kuin opetushenkilöstön ”valvonta”. Koulumatkat, välitunnit, ruokailu, siirtymät, monialaiset oppimiskokonaisuudet, juhlat ja muut siirtymäriitit ovat kokonaisuuksia koulun toimintakulttuurissa. Tämän lisäksi on tärkeää selvittää, mikä rooli ja osuus on oppilaan harrastuksissa, vapaa-ajalla ja kaveripiirissä kiusaamisen ilmiössä.

Oppijoiden hyvinvoinnin turvaamiseksi ja parantamiseksi selonteossa voitaisiin esittää selvityksen tekemistä siitä, olisiko kouluihin ja oppilaitoksiin tarpeen tuoda opetushenkilöstön ja oppilashuoltohenkilöstön lisäksi uusia ammattiryhmiä ja osajia, jotka voisivat toimia matalalla kynnyksellä oppijoiden tukena. Esimerkiksi kouluissa ja oppilaitoksissa toimivista psykiatrisista sairaanhoitajista on saatu hyviä kokemuksia eräissä kunnissa.

Toimenpiteet vuoteen 2040 mennessä:

Toimenpiteisiin on tarpeen lisätä seurannan, arvioinnin ja kehittämisen sekä opetussuunnitelmaperusteisuuden näkökulmat. Näihin kohtiin on tarpeen lisätä myös kehittäminen ja siihen kiinteästi liittyvä tietoperusta, seurannan ja arvioinnin keinoina. Ehdotamme korostettavaksi näitä elementtejä lisäämällä alkuperäisiin tavoitteisiin näin:

- Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus järjestetään ja sitä seurataan, kehitetään ja arvioidaan koulutuksellista yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa lisäävällä, taloudellisesti ja ekologisesti kestäväällä tavalla kaikkialla Suomessa.
- Lainsäädäntö, rahoitusjärjestelmät sekä koulutusjärjestelmän rakenteet ja toimintatavat vastaavat yhteiskunnan muutoksia ja turvaavat riittävät voimavarat kasvatukseen ja opetuksen opetussuunnitelmajärjestämiseen, seurantaan, arviointiin ja kehittämiseen.
- Rahoitusjärjestelmä huomioi nykyistä paremmin kuntien eriytyvät olosuhteet turvaten palveluiden laatua, seurantaan, arviointi ja kehittämistä, yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta sekä oppimisen ja hyvinvoinnin tukea.

Lukutaidon edistäminen:

Selonteossa mainitaan monessa kohdassa perustaitojen osaamistason laskeminen. Perustaidoista toimia lukutaidon edistämiseksi on syytä jatkaa toimia edelleen ja kytkeä lukutaidon edistäminen osaksi kieli- ja kulttuuritietoista opetusta tukevaa toimintaa. Lukutaito tulisi nähdä myös nykyistä laajempaan monilukutaitona, kuten vuodesta 2014 alkaen julkaistuissa opetussuunnitelman ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on tehty. Monilukutaidon käsitteeseen sisältyy tekstin tulkinnan taitojen lisäksi myös tekstien tuottamisen taidot eri välinein, eri ympäristöissä ja erilaisia ilmaisun muotoja käyttäen, esimerkiksi yhdistämällä kirjoitettua tekstiä ja kuvia. Lukutaidon yhteyteen on liitetty vuonna 2020 myös digitaalinen luku- ja kirjoitustaito nykyajan kansalaistaitona. Lukutaidon kehittäminen kytkeytyy osaksi varhaiskasvatusta ja kaikkia kouluasteita sekä jatkuvaa oppimista.

Opetushallituksessa on käynnistetty Kansallisen lukutaitostrategian valmistelu, jonka esille nostamat toimet kohdistuvat laajasti eri koulutusmuotoihin ja varhaiskasvatukseen. Lukutaitostrategian työ kytkeytyy valtion vuoden 2021 lisätalousarviossa mainittavaan lukutaito-ohjelmaan (Lukuliike), joka on syytä vakiinnuttaa jatkuvaksi toiminnaksi, jonka kohderyhmänä ovat eri-ikäiset oppijat. Kansallinen lukutaitostrategia ja lukutaito-ohjelma olisi syytä mainita koulutuspoliittisessa selonteossa. Lukutaito-ohjelmassa tavoitteena on vahvistaa sekä Lukeva kunta-verkoston sekä Lukuliike koulussa- verkoston työtä Lukuliikkeen suuntaviivojen pohjalta: lasten, nuorten ja aikuisten lukuinnon lisääminen, ammattilaisten osaamisen kehittäminen, kasvuympäristöjen lukutaitotyön tukeminen sekä lukutaidon rakenteiden vahvistaminen.

Monilukutaidon opettaminen edellyttää varhaiskasvatukseen ja opetustoimen henkilöstön jatkuvaa kouluttamista osana arjen työtä. Henkilöstökoulutukseen osallistumista tulisi tukea ja poistaa esteitä päästä koulutukseen. Lukutaidon opettamisen tueksi on myös huolehdittava riittävästä digitaalisista tietopalveluista (kuten pääsystä erilaisen maksullisen median sivuille opetuksessa) ja

kirjastopalveluista. Yhteistyö kirjaston kanssa on sekä varhaiskasvatukseen että koulujen kannalta välttämätöntä, koska kouluissa ei ole juurikaan resursseja ylläpitää omia kirjastoja.

Luvussa 3.1 käsitellään laajasti tutkimuksissa havaittuja osaamistason laskua esimerkiksi lukutaidossa ja matematiikassa sekä sukupuolten välisen osaamisen polarisoitumista. Varhaiskasvatukseen osallistumista lisätään, lasten ja nuorten hyvinvointia parannetaan, oppimistuloksia käännetään nousuun ja oppimiseroja kavennetaan - tavoitteen yhteyteen olisi syytä lisätä selkeä maininta lukutaitoa edistävästä lukutaito-ohjelmasta, joka kytkeytyy osaksi kieli- ja kulttuuritietoista opetusta tukevaa toimintaa sekä maahanmuuttotaustaisten suomen tai ruotsin kielen sekä heidän oman äidinkieltensä opetuksen kehittämistä.

Ehdotamme selontekoon seuraavia lisäyksiä

- Lukutaito on yksi oppimisen perusedellytyksistä. Kohdennetaan lisäresursseja lukutaitoa edistäviin toimiin varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa ja vakiinnutetaan lukutaitoa edistävä lukutaito-ohjelma, joka kytketään osaksi kieli- ja kulttuuritietoista opetusta tukevaa toimintaa. Varmistetaan kaikille oppilaille riittävät perustaidot aktiiviseen toimimiseen yhteiskunnassa.
- Varmistetaan kaikkien lasten ja nuorten ikätasoiset mahdollisuudet kehittää kriittistä lukutaitoa eri lähteistä erityisesti osana Uudet lukutaidot -kehittämishjelmaa osana Oikeus oppia -kokonaisuutta. Oikeus oppia -ohjelman toimenpiteissä on myös Uudet lukutaidot -kehittämishjelma, jonka tulisi näkyä myös selonteossa.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Yhteistyö toisella asteella:

Toisen asteen koulutuksen järjestämisen kokoamisessa saman koulutuksen järjestäjän alle sekä opetustarjonnan yhdistämisessä ja tarjoamisessa yli koulutusmuotojen tulisi ottaa huomioon lukion ja ammatillisen koulutuksen erilaiset tavoitteet, tehtävät ja toimintakulttuurit. Kumpaakin koulutusta on tarpeen kehittää omina koulutusmuotoinaan, mutta huolehtia samalla, että sekä toisen asteen koulutuksen keskinäistä yhteistyötä että korkeakoulu-yhteistyötä tiivistetään seuraavissa kappaleissa kuvattujen toimien mukaan. Nämä toimet edellyttävät onnistuakseen koulutusmuotojen keskinäisen tuntemisen lisäämistä sekä kummankin koulutusmuodon erityispiirteiden ja yhteisten tekijöiden yhä vahvempaa tunnistamista ja kehittämistä toisen asteen koulutuksen vahvuudeksi.

Asetettujen tavoitteiden toteuttaminen vaatii sekä valtion että koulutuksen järjestäjien pitkäjänteistä sitoutumista tavoitteiden toteuttamiseen ja rahoittamiseen, mikä on nykyisen taloudellisten tilanteen ja ennusteiden valossa haastavaa. Toisen asteen koulutuksen riittävän rahoituksen turvaamiseen olisi siksi kiinnitettävä erityistä huomiota. Lisäksi rahoitusjärjestelmää olisi

uudistettava suuntaan, jolla ohjataan kehittämään ja toimeenpanemaan lukion opetussuunnitelmaa ja ammatillisen koulutuksen tutkintojen perusteita siten, että ne muodostavat osaamisjatkumoita ja mahdollistavat sekä keskeisten yhteiskunnallisten ilmiöiden (esim. kestävä kehitys/ilmastomuutos, talous) että oppiaineiden keskeisten sisältöjen ja tavoitteiden oppimisen.

Selonteossa korostetaan tavoitetta, että ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjiä tulisi jatkossa olla nykyistä oleellisesti vähemmän. Koulutuksen järjestäjillä tulee olla riittävän vahva talous, jotta koulutus on laadukasta ja jatkuvaa uudistamista ja investointeja olisi mahdollista toteuttaa. Tärkeää on kuitenkin koulutuksen järjestämisen ratkaisuja tehtäessä ottaa huomioon paikalliset toimintaympäristöt ja erityispiirteet ja mahdollistaa erilaiset ratkaisut eri puolilla maata. Erityisesti lukiokoulutusta koskevilla päätöksillä on yleensä suora vaikutus myös perusopetuksen järjestämiseen, mikä tulee myös ottaa huomioon. Sen lisäksi että kyse on koulutuksen saavutettavuudesta, eteen tulevat haastavat kysymykset muun muassa opettajien kelpoisuuksista ja siihen liittyen opetusvelvollisuuksien täyttymisestä. Digitaalisuudella voidaan ratkaista monia asioita, mutta etenkin oppivelvollisten kohdalla nykyykokemusten valossa on syytä harkita syvällisesti, missä määrin kontaktiopetusta voidaan korvata laadukkaillaan etäopetusjärjestelyillä.

Luvussa kuultaa tahto tehdä enemmän yhteistyötä. Resurssien kaventuessa aidolla yhteiskehittämisellä voisi saada vaikuttavampia tuloksia ja rahoitusjärjestelmien tulisi tukea sitä. Selonteossa tulee esille, että koulutuksen järjestäjiä kannustetaan muodostamaan nykyistä laajempia kokonaisuuksia ja tiivistämään yhteistyötä työelämän kanssa. Tätä olisi hyvä tarkentaa seuraavasti: koulutuksen järjestäjiä kannustetaan tekemään nykyistä laajempaa yhteistyötä osaamistarjonnan kehittämisessä ja järjestämisessä sekä tiivistämään yhteistyötä työelämän kanssa. On selvää, että toisen asteen koulutuksen tulee vastaisuudessa kyetä muuttumaan yhteiskunnan ja työmarkkinoiden mukana ja toisen asteen koulutusta ja erityisesti ammatillisen koulutuksen sisältöjä/osaamistarjontaa ja koulutuksen järjestämistä kehitetään vastaamaan työelämän nopeisiin muutoksiin nykyistä paremmin. Väestörakenne tulee vaikuttamaan koulutuksen järjestämisen edellytyksiin ja nämä muutokset on ennakoitu järjestämisedellytyksissä.

Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen välisten raja-aitojen madaltaminen on tarpeellista esim. joustavoittamalla opetustarjontaa ja poistamalla esim. rahoitukseen liittyviä rakenteellisia epäkohtia. Kannatettavaa on, että ammatillisten tutkintojen osia tai yhteisten tutkinnon osien osia alueita ja lukion opintojaksoja voidaan yhdistellä nykyistä joustavammin. Tällä voidaan myös vähentää päällekkäistä koulutustarjontaa, joskin tämänhetkisten tutkintorakenteiden ja koulutuksen tavoitteiden valossa opintojen yhdistäminen vaatii päämäärätietoista sovittamista. Vaarana myös on, että molempien koulutusmuotojen perustehtävä hämärtyy, jos toisen asteen koulutuksen opintojen yhdistely ja järjestäjäratkaisut johtavat yleisesti eräänlaisten Ruotsin mallin -tyyppisten ”ammattilukioiden” perustamiseen. Toisen asteen opintojen yhdistelyn yhteydessä on myös aina huomioitava mm. opinto-ohjauksen resurssien riittävyys.

Selonteossa mainittu tavoite tukea ammatillisen koulutuksen, lukiokoulutuksen sekä korkeakoulujen koulutuspalveluiden, tilojen, laitteiden sekä henkilöstön yhteiskäyttöä on periaatteessa kannatettava. Epäselväksi kuitenkin jää, mitä em. tuella konkreettisesti tarkoitetaan. Esimerkiksi

ammattillisessa koulutuksessa ja ammattikorkeakoulussa on paikoitellen toteutettu EU-osarahoitteisia yhteishankkeita oppimisympäristöinvestoinneissa ja ympäristöjen kehittämisessä. Esitetty yhteiskäyttö esimerkiksi henkilöstön osalta vaatii toteutuakseen mm. opettajien kelpoisuusvaatimukseen, työaikoihin ja palkkaukseen liittyvää selvitystyötä ja sopimusneuvotteluja. Tällä on vaikutuksia myös opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen, mikä tulee ottaa huomioon. Toisaalta selonteossa ei nosteta erityisemmin esille mahdollisuutta hyödyntää vapaan sivistystyön palveluja yleissivistävän koulutuksen yhteydessä, mikä voisi yleissivistävän koulutuksen kannalta olla yhtä hyvin toteutettava tulevaisuuskuva, kuin yhteistyö ammatillisen koulutuksen kanssa. Lisäksi lukiokoulutuksen kannalta merkittävää on yhteistyö lukiokoulutuksen järjestäjien ja lukioiden välillä.

On tarpeen pohtia edelleen, tulevatko visiossa esitetyt tavoitteet toteutumaan ehdotetuilla toimenpiteillä. Muun muassa sivistyksen ison kuvan olisi näyttävä selkeästi toisen asteen koulutuksen tavoitteissa ja toimenpiteissä oppivelvollisuuden laajentumisen sujumiseksi.

Henkilökohtaistaminen, ohjaus ja hyvinvointi:

Kun selonteossa todetaan, että lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen raja-aitoja ja samalla vähennetään näiden koulutusmuotojen eroihin perustuvien mielikuvien vaikutusta koulutusmuotojen välillä, voisi asian muotoilla niin, että tulevaisuudessa kehitetään oppivelvollisuuden laajentuessa toisen asteella hakeutumisvaiheen opinto-ohjauksen yhtenäisempiä toteutustapoja sekä ammatillisessa että lukiokoulutuksessa, varmistetaan laadukkaalla opinto-ohjauksella osuvia koulutusvalintoja sekä opintoihin kiinnittymistä ja samalla madalletaan lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen raja-aitoja.

Tekstissä korostetaan oppimispolkujen henkilökohtaistamista. Mikäli halutaan mahdollistaa jokaiselle opiskelijalle hänen tavoitteidensa, valmiuksiensa ja edellytystensä mukainen opintopolku, täytyy lainsäädäntöä muuttaa ts. vähentää pakollisten opintojen määrää ja lisätä valinnaisuutta. Tämä voi toisaalta johtaa hyvin erinäköisiin koulutuspolkuihin ja siten osaltaan lisätä opiskelijoiden keskinäistä eriarvoisuutta. Tuleekin huolehtia opintojen räätälöinnin edellyttämästä riittävästä rahoituksesta. Pitkällä aikavälillä ja systeemisellä koulutusjärjestelmän muutoksella henkilökohtaistamisella saavutettaisiin parempia oppimistuloksia ja siten myös kustannussäästöjä, kun yhtenä tavoitteena on pudokkaiden määrän vähentäminen. Myös aikuislukioiden rooli yksilöllisten oppimispolkujen mahdollistajana olisi hyvä tuoda esiin.

Vaikka koulutuksen saavutettavuutta ja sujuvia oppimispolkuja edistetään, on selonteossa hyvä painottaa, että koulutuksen kehittämisessä otetaan vahvasti huomioon opiskelijan hyvinvoinnin näkökulma. Jo nykyisellään toisen asteen opiskelijoiden opintoja pidetään kuormittavina ja valtaosa opiskelijoista haluaa pitäytyä oman koulutusmuotonsa opinnoissa, vaikka mahdollisuuksia esimerkiksi kahden tutkinnon sujuvaan suorittamiseen on järjestetty. Kun edistetään koulutuksen sujuvia oppimispolkuja, on koulutuksen kehittämisessä otettava huomioon opiskelijan hyvinvoinnin

näkökulma. Selvitykset osoittavat, että jo nykyisellään opiskelijat pitävät toisten asteen opiskelua kuormittavana.

Väestön riittämättömään fyysiseen aktiivisuuteen puuttuminen edellyttää eri hallinnonalojen toimenpiteitä sekä poikkihallinnollista yhteistyötä. Mikäli eri ikäisten oppijoiden fyysistä aktiivisuutta halutaan lisätä, tarvitaan mukaan muun muassa koulutuspolitiikka. Fyysisen aktiivisuuden edistäminen osana koulutuspolitiikkaa edellyttää, että tiedostetaan fyysisen aktiivisuuden merkitys oppimiselle ja opiskelijan sekä henkilöstön hyvinvoinnille, huolehditaan henkilöstön koulutuksesta liittyen fyysisen aktiivisuuden edistämiseen sekä huolehditaan fyysistä aktiivisuutta edistävästä oppimisympäristöistä. Fyysistä aktiivisuutta edistetään koulutuspolitiikassa myös laadukkaalla ja kannustavalla liikunnan opetuksella, opiskelijaliikunnalla sekä mahdollistamalla harrastaminen koulu- ja opiskelupäivän yhteydessä.

Kansainvälisyys:

Selonteon mukaan työelämän muutos edellyttää kaikilta vahvoja perustaitoja ja kykyä kehittää ammatillisia valmiuksiaan läpi koko työuran ja nuorten työllistyminen edellyttää nykyistä syvempää työelämäyhteistyötä kaikissa opintojen vaiheissa, myös toisella asteella. Yhteiskunnan ja yritysten tiivistyvä kansainvälistyminen sekä työelämän ja markkinoiden globalisaatio edellyttävät yhä kansainvälisyysosaamiseen vahvistamista toisen asteen opinnoissa. Selonteko asettaakin oikeansuuntaisesti toimenpiteeksi, että vahvistetaan toisen asteen koulutuksen kansainvälisyyttä lisäämällä opiskelijoiden ja opetus- ja ohjaushenkilöstön yhdenvertaisia mahdollisuuksia fyysiseen tai virtuaaliseen liikkuvuuteen. Toimenpide jättää kuitenkin huomiotta kansainvälisyysosaamisen merkityksen laajemmassa yhteiskunnallisessa mielessä, kansainvälisen yhteistyön merkityksen koko oppilaitosyhteisölle sekä oppimisen kautta tapahtuvan kotikansainvälisyyden, joka on muutakin kuin virtuaalista liikkuvuutta ja jota olisi myös yhtä lailla syytä tukea. Asiaan viitataan selonteon taustoituksessa (s. 76) kun todetaan mm., että kyse on myös tiedoista, taidoista ja asenteista, kun koulutusjärjestelmä on kyettävä kouluttamaan osajia, joilla on kyky ja kiinnostus toimia kansainvälisessä vuorovaikutuksessa maailmanlaajuisesti ns. maailmankansalaisia ja, että tämä edistää myös samalla koko suomalaisen yhteiskunnan avoimuutta ja joustavuutta.

Tärkeää on myös huomata, että tässä yhteydessä esim. globaali- ja kestävyyskasvatuksen merkitys on noussut yhteisten maailmanlaajuisten haasteiden ja Agenda 2030:n myötä ja kotikansainvälisyyden merkitystä korostaa se, että se tarjoaa yhdenvertaiset mahdollisuudet kansainvälistymiseen. Globaalikasvatuksen piiriin kuuluvat sellaiset asiat kuten rauhankasvatus, globaalikasvatus ja tasa-arvokasvatus, jotka sisältyvät sekä peruskoulun että lukion opetussuunnitelmien perusteissa arvoperustaan, toimintakulttuurin linjauksiin, laaja-alaisen osaamisen kuvauksiin sekä oppiainekohtaisiin perusteisiin (erityisesti historia ja yhteiskuntaoppi, kieli- ja katsomusaineet). Osittain nämä ovat myös läsnä ammatillisen koulutuksen perusteissa, mutta vaatisivat vielä täsmennyksiäkin. Lisäksi keskeisiä laaja-alaisen osaamisen teemoja ovat vuorovaikutusosaaminen, monitieteinen ja luova osaaminen kuten myös eettisyys ja ympäristöosaaminen.

Selonteossa todetaan myös, että toisen asteen koulutuksen järjestämisen edellytykset tulevat eriytymään voimakkaasti maan eri osissa. Tämä vaikuttanee oleellisesti myös kansainvälisen toiminnan edellytyksiin, koska se on pääasiassa normaaliin opetukseen ja oppimiseen integroitua ja tiivistä nivoutuvaa toimintaa. Vaikkakin esim. EU-rahoitus kansainväliseen yhteistyöhön ja oppilas- ja opettajaliikkuvuuteen on kasvanut ja kasvaa edelleen tulevilla EU-ohjelmien rahoituskaudella, myös opetuksen ja koulutuksen järjestäjillä on oltava riittävät resurssit, ylläpitää ja kehittää kansainvälistä toimintaa ja henkilöstön osallistumista siihen, jotta tavoitteisiin päästään ja myös, jotta EU-rahoitusta on mahdollista hyödyntää täysimääräisesti.

Digitalisaatio, tieto- ja viestintätekniikka sekä oppimisanalytiikka:

Selonteossa annetaan suuri paino digitalisaation mukanaan tuomille positiivisille vaikutuksille, mikä sinänsä on kannatettavaa. Yhä laajemmin toteutettu ajasta ja paikasta riippumaton, digitaalisten välineiden avulla tapahtuva opiskelu ja toisaalta opiskelijoiden yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin edistäminen voivat kuitenkin olla ristiriidassa keskenään. Tämä on tiedostettava, jotta yhteisöllisyyttä voidaan tukea eri tavoin.

Toisen asteen koulutuksen digitalisaatiota koskeva tilannekuvaus ja asetetut tavoitteet ovat pääosin relevantteja. Tavoitteeksi asetettu kansallisen oppimisympäristöjen digitalisointia ja digitaalisia oppimiskäytäntöjä koskevan strategian luominen sekä sitä toteuttavan toimenpideohjelman käynnistäminen ovat kannatettavia. Samoin erinomainen tavoite on rakentaa ja ottaa käyttöön koulutuksen digitaalinen palveluekosysteemi toisen asteen, korkeakoulujen, perusopetuksen ja keskeisten sidosryhmien yhteistyönä. Lisäksi toisen asteen koulutuksen toimintaedellytysten turvaamiseksi ja kattavan saavutettavuuden varmistamiseksi käynnistettävä kokonaisvaltainen ja pitkäjänteinen uudistamisohjelma on tärkeä ja välttämätön toimenpide.

Opetushenkilöstön ja opiskelijoiden laite- ja verkkoyhteydet sekä oppimateriaalien laatu ovat pääosin hyvällä tasolla. Oppivelvollisuuden laajentuessa toiselle asteelle tulisi varmistaa, että tilanne säilyisi vähintään samantasoisena. Tutkimustiedon mukaan esimerkiksi lukio-opettajien Tieto- ja viestintätekniikan opetuskäyttöön liittyvää osaamista tulee edelleen kehittää täydennyskoulutuksella ja jatkuvalla paikallisella tuella, kuten tutoropettajatoiminnalla. Tämä on sovellettavissa ammatilliseen koulutukseen.

Oppimisanalytiikka mainitaan selonteossa vain kerran luvun 4 alaluvussa Teknologian ja digitalisaation mahdollisuudet koulutuksessa ja tutkimuksessa. Oppimisanalytiikkaa olisi syytä nostaa esiin enemmän, sillä se on tärkeä työkalu niin oppimisen etenemisen seurantaan, arviointiin ja tuen tehostamiseen sekä potentiaalisten pudokkaiden/keskeyttäjäiden tunnistamiseen.

Oppimisanalytiikkaan ja tekoälyyn liittyvää tutkimus- ja kehittämistyötä ja koulutusta tulisi vahvistaa ja edistää niiden hyödyntämistä lukio-opetuksessa ja oppimisen arvioinnissa. Oppimisdataan ja sen käsittelyyn liittyviin eettisiin kysymyksiin ja tietoturvaan tulisi samalla kiinnittää huomiota ja tarkentaa tarvittaessa lainsäädäntöä ja antaa suosituksia sekä ohjeita, kuten selonteossa luvussa 4 todetaankin.

Opetuksen laadun ja saavutettavuuden näkökulmasta tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen on tärkeässä roolissa. Etäopetuksen laadunvarmistamiseen tulisi siksi panostaa eri toimenpitein.

Lukiokoulutus:

Selonteon selonteossa asetetut lukiokoulutusta koskevat tavoitteet ovat pääosin linjassa uuden lukiolain ja -asetuksen sekä lukion opetussuunnitelman perusteiden 2019 tavoitteiden kanssa. Selonteossa tulisi kuitenkin ottaa tarkemmin huomioon, että suuntaa seuraavan vuosikymmenen kehittämistyöhön otetaan toimeenpanovaiheessa olevasta ammatillisen koulutuksen reformista ja elokuusta 2021 alkaen asteittain käyttöön otettavista lukioiden uusista opetussuunnitelmista, jotka perustuvat Opetushallituksen reilu vuosi sitten julkistettuihin lukion opetussuunnitelman perusteisiin sekä uuteen lukiolakiin 714/2018 ja valtioneuvoston asetukseen lukiokoulutuksesta 810/2018.

Lukiokoulutuksen osalta selonteon selonteossa jää liian vähälle huomiolle laaja-alaisen osaamisen edistäminen, joka tuo keskeisen uuden ulottuvuuden vuoden 2019 lukion opetussuunnitelman perusteisiin. Jatkossa laaja-alaisen osaamisen osa-alueet muodostavat kaikkien lukion oppiaineiden yhteiset tavoitteet. Laaja-alainen osaaminen sisältää elämänhallinnan ja vastuullisen vaikuttamisen taitoja. Nimenomaan laaja-alainen osaaminen antaisi hyvän perustan lukiokoulutuksen ja laajemminkin koko toisen asteen koulutuksen tulevaisuuspuhdoille.

Selonteossa olisi hyvä mainita ylioppilastutkinnon rooli ja kehittämisnäkymät suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ja sen laadun varmistamisessa. Myös taito- ja taideaineiden lukiodiplomien asemaa ja kehittämistä olisi mielekästä tarkastella osana lukiokoulutusta, ylioppilastutkintoa, toista astetta ja koulutusjärjestelmää.

Eryteisesti työelämäyhteistyöhön ja kansainvälisyyteen liittyvät tavoitteet on pitkälti jo kirjoitettu nykyiseen lukiolakiin. Näin ollen tärkeää on miettiä, miten tavoitteisiin pyrkiminen näkyy lukiokoulutuksen arjessa ja millaisin käytäntein tavoitteet voidaan saavuttaa. Kuitenkin on hyvä muistaa, että lukiokoulutus ei ole ammattiin valmistavaa koulutusta toisin kuin ammatillinen koulutus lukuun ottamatta kahden tutkinnon suorittajia.

Ammatillinen koulutus:

Luvussa 3.2 todetaan, että ammatillisten perustutkintojen yhteisten tutkinnon osien osuutta lisätään. Erityisesti olisi syytä lisätä viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen osuutta, joka kehittää opiskelijoiden monilukutaitoa. Myös lukio-opintojen näkökulmasta olisi pohdittava, onko äidinkielen ja kirjallisuuden opintojen laajuus suhteessa vaadittavaan osaamiseen riittävä.

Tavoitetilaa, jossa ammatillisen koulutuksen yhteisten tutkinnon osien (yto-opinnot) kautta muodostuva yleissivistävä osaaminen ja lukiokoulutus ovat yhteistä tarjontaa, on kannatettava. Tämä monipuolistaa opiskelumahdollisuuksia ja lisää yksilöllisten polkujen toteuttamistapoja sekä saavutettavuutta ja koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Yhteinen tarjonta vähentää tulevaisuudessa myös osaamisen tunnustamiseen liittyvää työtä ja säästää siltä osin resursseja. Yhteinen tarjonta lisää aitoa yhteistyötä, jota voidaan hyödyntää kustannustehokkaassa ja laadukkaassa opetuksen toteuttamisessa, kehittämistyössä sekä lähentää lukiokoulutusta työelämälähtöisempään suuntaan. Yto-opintojen osuutta ei ole tarpeellista lisätä nykyisestä, koska ammatillisen perustutkinnon muodostumisen valinnaisuus tarjoaa jo nyt hyvät mahdollisuudet sisällyttää yleissivistävää osaamista tutkintoon reilusti yli 35 osaamispisteen. Tietoisuutta tutkinnon rakenteen mahdollisuuksista tulisi lisätä esim. opinto-ohjaukseen. Tarkentamalla tavoitetilaa voidaan vahvistaa ammatillisen koulutuksen käyneiden hakeutumista jatko-opintoihin koulutuksen jälkeen tai työuran aikana.

Toimenpiteissä listataan työelämän muutoksiin vastaaminen. Siihen yhteyteen pitäisi mainita, että ammatti- ja esikoisammattitutkintoja kehitetään erityisesti aikuisten tarpeisiin, jotta osaamista voidaan kehittää joustavasti. Aiemmissa toimenpiteissä mainittu perustutkintojen yleissivistävän osuuden lisäys muuttaisi niitä entistä enemmän nuorten tutkinnoiksi, joten tulee varmistaa, että ammatti- ja erikoisammattitutkinnot palvelevat entistä paremmin aikuisia.

Ammatillisten tutkintojen yhteisiä tutkinnon osia pitäisi olla mahdollista suorittaa erillisenä pakettina (nyt liitetään aina osaksi tutkintoa). Tämä mahdollistaisi ammatillisen koulutuksen aloittamisen, vaikkei vielä tietäisi, mitä haluaa opiskella. Lisäksi tällainen erillinen moduuli selkeyttäisi ammatilliseen koulutukseen valmentavan ja tulevan tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen opintoja.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Kansainvälisyys:

”Korkean laadun ja vaikuttavuuden ylläpitäminen edellyttää tahtoa, mahdollistavia hallinnollisia rakenteita, riittäviä voimavaroja ja osaamista kaikessa toiminnassa” todetaan koulutuspoliittisen selonteon saatteessa. Osa tarvittavaa osaamista on myös kansainvälisyysosaaminen, jonka rooli ja

toimenpiteet koulutuspoliittisen selonteon korkeakoulutusta koskevassa osiossa ovat hyvin vähäiset. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vuodelle 2030 asetetun vision yksi tavoitteista on, että Suomessa on maailman osaavin työvoima kilpailuetuna ja hyvinvoinnin rakentajana. Osaavan työvoiman on kyettävä toimimaan globaalissa maailmassa ja siksi korkeakoulutuksessa on mm. huolehdittava, että jokaisella työmarkkinoille siirtyvällä vastavalmistuneella opiskelijalla on tarvittavaa kansainvälisyysosaamista.

Muutenkin kansainvälistymisen osalta huomiota on selonteossa kiinnitetty kiitettävästi huomiota ulkomaisten osaajien houkutteluun sekä työllistymiseen, mikä on toki hyvä. Mutta on myös tärkeää korostaa tulevaisuudessakin suomalaisten nuorten kansainvälisten vaihtojen, verkostojen ja muun kokemuksen karttumisen tärkeys yhteiskunnallemme. Olisikin hyvä, että ymmärrys kansainvälisyydestä ja sen merkityksestä kirkastuisi kaikille nuorille jo toisella asteella, jotta korkeakoulutukseen siirtyvät kykenevät viimeistään kartuttamaan tätä kriittistä osaamista korkeakouluopintojensa aikana, joko vaihtojaksona toisessa yliopistossa tai ulkomaisen työelämäharjoittelun muodossa. Korkeakouluopiskelijoiden ulkomaanjaksot tuovat mm. Erasmus-ohjelman vaikuttavuusselvitysten mukaan relevanttia työmarkkinoiden arvostamaa osaamista ja lisäksi ulkomaanjakso vaikuttaa myönteisesti mm. työuraan ja työllistymismahdollisuuksiin. Kansainvälisyysosaamisesta hyötyy siis paitsi suomalainen yhteiskunta, myös yksilöt, joilla tätä osaamista on.

Selonteon toista astetta koskevissa toimenpiteissä nostetaan esiin kansainvälisyyden lisääminen fyysisen ja virtuaalisen liikkuvuuden kautta. Ulkomaanjaksojen ja kotikansainvälistymisen tulisi olla toimenpiteinä myös selonteon korkeakoulutusta koskevassa osiossa, jossa tavoitteet tulisi asettaa Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisten asioiden foorumin loppuraportin (2020) mukaisiksi: ”kansainvälisyysosaaminen on sisäänrakennettu kaikkiin tutkintoihin, joko ulkomaanjakson tai kotikansainvälistymisen kautta”. Myös korkeakoulujen henkilöstöllä tulee olla mahdollisuus kartuttaa kansainvälisen osaamista ja kokemusta, jotta he voivat vahvistaa opiskelijoiden ja koko korkeakoulu yhteisön kansainvälisyyttä.

Selonteon tavoitteissa tavoitellaan ulkomaisten opiskelijoiden määrän lisäämistä sekä kansainvälisten osaajien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Selonteot tavoitteet integroitumisen osalta ovat hyvät, sillä on helpompaa saada Suomeen jo saapuneet jäämään kuin rekrytoida uusia tulijoita. Ulkomaisten osaajien integraation osalta tulisi huomioida myös osaajien perheet ja heidän integroitumisensa esim. varmistamalla asiantuntevat ja henkilökohtaistetut Relocation-palvelut.

Toiselta asteelta siirrytään nykyistä sujuvammin korkeakoulutukseen:

Tähän osioon voisi lisätä maininnan korkeakoulujen ja toisten asteen yhteistyön vahvistamisesta, sillä selonteossa ei ole mainintaa yhteistyöstä. Kiinnostusta korkeakoulu- ja jatko-opintoihin voitaisiin lisätä muun muassa tiedekasvatuksen ja -kilpailujen lisäksi koulutusmuotojen ja -tasojen

välisellä yhteistyöllä, jolloin esimerkiksi lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijat tekevät opintoja korkeakouluun osana opintojaan.

Selontekoon olisi hyvä lisätä, että korkeakoulujen tulossopimuksissa vuosille 2017–2020 on sovittu korkeakoulujen lisäävän yhteistyötä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi. Uusi lukiolaki (714/2018) velvoittaa lukiot yhteistyöhön korkeakoulujen kanssa. Lukiokoulutus antaa opiskelijalle valmiudet aloittaa korkeakoulututkintoon johtavat opinnot yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa (lukiolaki 2§, LOPS2021 2.1). Lukion opetus ja muu toiminta järjestetään siten, että opiskelijoilla on yhtäläiset ja monipuoliset mahdollisuudet saada tietoa ja kokemuksia korkeakouluopiskelusta. Keskeisenä tavoitteena on sujuvoittaa opiskelijoiden siirtymistä lukiosta korkea-asteen opintoihin ja edelleen työelämään.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Huippuosaaminen:

Lukujen 2 ja 3.4. teemoihin kansainvälisyyden vaikutuksista kansainvälisten huippuosaajien houkutteluun Suomeen liittyy erityisesti toisen asteen osalta kysymys, halutaanko Suomeen muuttavien huippuosaajien lapsille tarjota koulutuspolkuja, jotka eivät edellytä suomen/ruotsin sujuvaa hallintaa. Tähän liittyy esimerkiksi kysymys englanninkielisistä toisen asteen tutkinnoista ja englanninkielisestä ylioppilastutkinnosta (IB-koulutusta on tarjolla, mutta se ei sovellu kaikille). Toisaalta huippuosaajien teemaan liittyy myös se, miten suomalaiset ja/tai täällä koulutetut osaajat saadaan pidettyä Suomessa.

Tiedekasvatus:

Tiedekasvatuksen tehostaminen ja monipuolistaminen on hyvä ja tarpeellinen tavoite. Samalla on kuitenkin muistettava, että opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteiden mukainen opetus perustuvat nytkin tutkittuun tietoon ja lähteiden kriittisen tulkittamisen taitoja opetellaan laajasti eri oppiaineissa.

Uuden tiedon siirtymistä melko nopeasti muiden koulutusasteiden oppisisältöihin voidaan osaltaan tukea turvaamalla laadukkaiden oppimateriaalien tuotanto ja käyttö myös laajentuneen oppivelvollisuuden aikakaudella. Laadukkailla, eri ikäryhmille räätälöidyillä ja opetussuunnitelmiin ja tutkinnon perusteisiin perustuvilla oppimateriaaleilla on edelleen suuri merkitys laadukkaaseen opetuksen toteutumiseen.

Selonteossa tuodaan esiin, että ”Yhteiskunnan sivistykselliseen kehittämiseen kuuluu tiedekasvatuksen ja tiedeviestinnän edistäminen.” Lukiouudistus on osaltaan edistämässä tätä asiaa, mutta tätä voidaan haluttaessa vahvistaa jatkossa entistä enemmän opetussuunnitelmaprosessien keinoin sekä soveltaa nykyistä vahvemmin myös ammatillisten perustutkintojen yhteisissä tutkinnon osissa.

Selonteon mukaan ”Systemaattisella tiedekasvatuksella luodaan edellytyksiä sivistystason nostamiselle ja osaamisperustaiselle kasvulle. Tiedekasvatuksen tavoitteena on syventää ja laajentaa kansalaisten ongelmanratkaisukykyä ja tieteen kehityksen ymmärtämistä.” Selonteon tavoitteiden toteutumisen kannalta on löydettävä myös keinoja sille, että eri alojen tutkimusta tehdään ja julkaistaan myös kansallisilla kielillä kansainvälisten foorumeiden ohella.

Perustutkimuksen ja pienten alojen merkitys:

Selonteossa todetaan, että ”Julkisella rahoituksella on tuettava julkista tutkimusta sekä luotava houkuttimet ja kannusteet yksityisen sektorin tekemille investoinneille.” Tutkimuksen rahoituksen osalta on tärkeää tukea myös eri alojen perustutkimusta, sillä se on soveltavan tutkimuksen ja arjen innovaatioidenkin lähtökohta. Selonteko korostaa monipuolisen tutkimuksen ja korkeakoulutuksen turvaamista. Tämä näkökulma yhdistettynä monitieteisyyttä korostaviin painotuksiin herättää kysymyksen siitä, mikä merkitys pienten oppialojen (opiskelijamäärältään pienet yliopistolliset oppiaineet, joissa voidaan kuitenkin tehdä kansainvälisestikin merkittävää tutkimusta) toimintaedellytysten turvaamisella on tässä kokonaisuudessa.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön osuus selonteossa on pääpiirteittäin kannatettava. Kuvaus on kuitenkin yksiulotteinen. Vapaa sivistystyö tukee osaltaan koko muuta koulutusjärjestelmää, kun sen osallistajat ovat eri ikäisiä oppijoita. Selonteossa olisi tarpeen nostaa esille mahdollisuus hyödyntää vapaan sivistystyön palveluja yleissivistävän koulutuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteydessä. On huomioitava, että vapaa sivistystyö tuottaa oppijalle sivistyksen, hyvinvoinnin ja merkityksellisen elämän elementtien lisäksi edellytyksiä jatkuvaan oppimiseen. Vapaa sivistystyö tukee myös ammatillista kehittymistä. Se pitäisikin linkittää selonteossa selkeästi jatkuvan oppimisen yhteyteen laajan merkityksensä ja tarjoomansa ansiosta.

Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä kansanopistojen oppivelvollisille suunnatun vapaan sivistystyön koulutuksesta tulee yksi tapa suorittaa oppivelvollisuutta. Uudet opetussuunnitelman perusteet tulevat voimaan 1.8.2021.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Jatkuva oppiminen nähdään selonteossa työuran aikaisena oppimisena, ja se liitetään pelkästään jatkuvan oppimisen uudistukseen ja parlamentaarisen valmistelun linjausten pohjalta tehtäviin toimenpiteisiin. Jatkuva oppiminen on laajempi kokonaisuus kattaen oppimisen ja jatkuvan oppimisen valmiuksien luomisen varhaiskasvatuksesta alkaen. Jatkuva oppiminen voi olla omaehtoista, työnantajan henkilöstökoulutusta ja näiden yhdistelmää sekä työvoimakoulutusta.

Tämä laajempi kokonaisuus on koulutusjärjestelmän peruseräite, joka pitäisi kirjata selontekoon, joka linjaa koulutusjärjestelmää tuleviin vuosiin. Esimerkiksi vapaa sivistystyö on oleellinen osa jatkuvaa oppimista. On myös tärkeää huomioida, että jatkuvan oppimisen periaatteen ulottua kaikkialle ja eri ikäisiin oppijoihin, jotta koulutuksen kasaantumista voitaisiin vähentää, ja jokaisella olisi ajantasainen työelämän lisäksi merkityksellisessä elämässä tarvittava osaaminen.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Toimintaympäristö, työt ja työn tekemisen tavat muuttuvat opetuslalla muiden alojen tapaan. Koronatilanne on vaikuttanut tähän osaltaan. Opettajuus, opettaminen ja toimintatavat oppimisyhteisöissä uudistuvat. Opetushenkilöstön osaaminen on yhtä aikaa laajaa ja syvällistä sekä yhdessä tuotettua ja jaettua.

Selonteon tavoitteet ja toimenpiteet edistävät laadukasta kasvatusta, opetusta ja koulutusta. Esitämme, että seuraaviin asioihin kiinnitetään huomiota selonteon jatkovalmistelussa

- Opetushenkilöstön osaamisen kehittäminen tulisi nostaa varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus (3.1) sekä toinen aste (3.2) -lukujen tavoitteisiin tai toimenpiteisiin. Laadukkaan kasvatuksen ja koulutuksen järjestämisen edellytyksenä on, että opetushenkilöstöllä on mahdollisuus pitää yllä ja kehittää osaamistaan laadukkaalla täydennyskoulutuksella koko uran ajan. Opetustoimen järjestäminen ja toimintaympäristö ovat muuttuneet viime vuosien aikana voimakkaasti ja opetushenkilöstön ammatillisen osaamisen kehittämisen merkitys työuran aikana kasvaa koko ajan. Erityisen tärkeää on, että osaamis- ja koulutustarpeita ennakoidaan ja tulevaisuuden tarpeisiin pyritään vastaamaan. Henkilöstökoulutuksen tavoitteena tulee olla erityisesti oman ja työyhteisön osaamisen syventäminen, pedagogiikan, oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin uudistaminen ja kokeilut, kehityksen ja oppimisen tuki sekä kulttuurinen moninaisuus. Lisäksi tulevaisuudessa tulee kehittää toiminnallista yhteistyötä opettajien peruskoulutus- ja täydennyskoulutusorganisaatioiden välille.
- Henkilöstökoulutusten alueellinen saatavuus tulee turvata. Kontaktiopetuksen, digitaalisten oppimisympäristöjen hyödyntämisen sekä työpaikalla tapahtuvan osaamisen kehittämisen yhdistäminen edistää yhtäläisiä koulutusmahdollisuuksia.
- Varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjien sekä vapaan sivistystyön ylläpitäjien oman henkilöstökoulutuksen ja valtion rahoittaman täydennyskoulutuksen aktiivinen ja tasapainoinen hyödyntäminen edellyttää, että järjestäjä/ylläpitäjä on arvioinut omaa toimintaansa ja henkilöstönsä koulutustarpeita sekä luonut rakenteet ja kehittämissuunnitelmat, jotka edistävät henkilöstön osallistumista omaa ammatillista osaamista kehittävään toimintaan.

- Jotta täydennyskoulutus olisi vaikuttavaa, on tärkeää, että taloudelliset resurssit ovat riittävät koulutusten järjestämiseen, niihin osallistumiseen ja niiden kehittämiseen sekä valtakunnallisella että paikallisella tasolla.
- Opetushenkilöstön osaamisen kehittämissuunnitelmia on tarpeen tukea kansallisesti, sillä se lisää osaamisen kehittämisen osuvuutta ja vaikuttavuutta sekä tehostaa resurssien käyttöä. Valmistuvalla opettaja/kasvattajaopiskelijalla tulisi olla henkilökohtainen kehittämissuunnitelma siirtyessään työelämään. Esimiehen tulee perehtyä uuden työntekijänsä kehittämissuunnitelmaan ja tukea sen toteutumista osana oppimisyhteisön kehittämistä. Opetushenkilöstön tulee kehittää osaamistaan koko työuran ajan jatkuvan oppimisen periaatteiden mukaisesti. Kehittämissuunnitelmien avulla tuodaan näkyväksi työuran aikainen kouluttautuminen sekä koulutustarpeet.
- Työuran alkuvaiheessa opetushenkilöstölle tulee tarjota järjestelmällistä perehdyttämiskoulutusta ja mentorointia mielekkään työuran perustan mahdollistamiseksi. Mentorointia on tarpeen olla saatavilla myös työuran aikana.
- On tärkeää luoda täydennyskoulutusmalleja, joilla voitaisiin ohjata koulutuksiin koko opetushenkilöstö eikä vain niitä, jotka ovat aktiivisia ja oma-aloitteisia kouluttautumaan. Pidämme oleellisena, että tasa-arvoinen osallistuminen henkilöstökoulutuksiin tulee olla mahdollista ja kouluttautumisen kasautumisen välttäminen on ollut yksi kansallisesti rahoitettujen täydennyskoulutusten keskeisistä tavoitteista.
- Osaavan kasvatusta- ja koulutusjohtamisen varmistamiseksi ehdotamme, että johtamiskoulutusten rakenteet systematisoidaan ja yhtenäistetään. Tämän osana rehtorin kelpoisuudessa olisi otettava huomioon johtamistaito ja sen merkitys.
- Luku Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö (3.7) keskittyy pelkästään opetushenkilöstön peruskoulutukseen. Luvussa tulisi ottaa kantaa vahvemmin myös täydennyskoulutukseen liittyviin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin sekä opetushenkilöstön jatkuvaan oppimiseen.

Opetushenkilöstön tieto- ja viestintäteknologisen sekä digipedagogisen osaamisen täydennyskoulutuksessa tulee huomioida erilaiset toimintamallit, kuten lähi-, etä- ja hybridiopetus, tutoropettajatoiminta ja muut paikalliset ratkaisut sekä eri toimijoiden monipuolinen yhteistyö.

Esitämme tarkennukset seuraaviin kirjauksiin:

- Selonteossa mainintaan, että erityisopetuksen, ohjauksen, kieli- ja kulttuuritietoisen opetuksen, digipedagogiikan sekä johtamisen osaamista vahvistetaan. Tätä on tarve laajentaa opettajien kestävä kehityksen osaamisen vahvistamisella. Sama lisäys olisi tehtävä myös sivun 45 Toimenpiteet-kohtaan.
- Erityisopetuksen, ohjauksen, kieli ja kulttuuritietoisen opetuksen, digipedagogiikan sekä johtamisen osaamista vahvistetaan. Ehdotamme tähän yhteyteen vahvistettavaksi erityispedagogista osaamista. Erityisopetus terminä viittaa usealla koulutusasteella erityisopettajan antamaan tukeen, kun erityispedagogista osaamista voi olla kaikilla opettajilla.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Selonteon kokonaisuuden kannalta on perusteltu ratkaisu, että taidekasvatusta, taide- ja taitoaineiden opetusta ja muuta taide- ja kulttuurikasvatusta käsitellään omassa luvussaan, koska sillä on laaja-alaisuudessaan keskeinen merkitys luovuudelle, hyvinvoinnille ja osaamisen rakentamiselle Suomen koulutusjärjestelmässä. Koulupäivän yhteydessä toteutettavan harrastamisen edistämistä ja kehittämistä olisi kuitenkin johdonmukaisempaa kuvata luvussa ”3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus”. Harrastustoiminnalle koulupäivän (perusopetuksen) yhteydessä asetettuja tavoitteita sekä harrastamisen eroa, suhdetta ja tavoitteita perusopetuksen kaikille yhteisten taide- ja taitoaineiden kehittämiseen olisi vähintäänkin tarpeellista täsmentää.

Lukua olisi tarpeellista selkiyttää kokonaisuutena jäsenyyksen ja terminologian osalta. Taide- ja kulttuurikasvatuksen kehittämiseksi koulutusjärjestelmässä olisi eduksi, jos tavoitteet ja toimenpiteet kuvattaisiin selonteossa esitettyä kattavammin ja tasapainoisemmin eri koulutusasteilla. Luvussa tarkastellaan koulutusmuodoista laajimmin taiteen perusopetuksen lähtökohtia, nykytilaa ja kehittämistarpeita. Ensisijaisesti lapsille ja nuorille järjestettävä taiteen perusopetuksen järjestäminen on vakiintunut osaksi suomalaista koulutusjärjestelmää. Luvussa olisi kuitenkin perusteltua kuvata taide- ja kulttuurikasvatusta myös erikseen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa, toisella asteella ja vapaassa sivistystyössä. Esimerkiksi myös lukiokoulutuksen osalta luvussa olisi ajankohtaista ottaa tarkasteluun eri oppiaineissa ja -ryhmissä suoritettavien erityistä osaamista ja harrastuneisuutta osoittavien lukiodiplomien kehittämistä.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Opintotukea koskevat kirjaukset ovat kannatettavia. Opintotukijärjestelmän kehittäminen yhdenvertaisten opiskelumahdollisuuksien edistämiseksi on ensiarvioista. Järjestelmän on huomioitava eri ikäiset ja eri elämäntilanteessa olevat opiskelijat jatkuvan oppimisen toteutumiseksi. Samalla on edistettävä läpäisyä koulutuksen vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

De mål och åtgärder som presenteras i kapitlet för svenskspråkig utbildning är som helhet riktiga och viktiga att verkställa och vidareutveckla. Vi ser det som viktigt att svenskspråkig utbildning utvecklas parallellt och på lika villkor med finskspråkig utbildning och att de mål och åtgärder som presenteras bör gälla utbildning och forskning på bägge nationalspråken.

Förutom det, som läggs fram i redogörelsen, önskar vi framföra ytterligare punkter till åtgärdsförslagen:

- Gällande föreslagna lagstiftnings- och finansieringsreformer för småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen, den grundläggande utbildningen och andra stadiets utbildning är det viktigt att trygga och säkerställa att den svenskspråkiga utbildningens och småbarnspedagogikens särdrag och behov beaktas. Lagen om småbarnspedagogik förtydligas så att anordnarna av småbarnspedagogik i tvåspråkiga kommuner erbjuder småbarnspedagogik i särskilda daghem eller barngrupper på undervisningsspråket svenska för de barn vars föräldrar har valt svenskspråkig verksamhet för sitt barn för att garantera en enhetlig lärtig på svenska.

- När det gäller totalrevideringen av förfarandena och strukturerna i utbildningen på andra stadiet är det viktigt att beakta de språkliga aspekterna vid organiseringen av helheterna.
- I det fortsatta utvecklingsarbetet bör man beakta specifika svenskspråkiga särdrag i anknytning till befolkningsutvecklingen för att garantera tillgång på närservice ifråga om småbarnspedagogik, förskoleundervisning, grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet
- Behoven av tjänster på svenska inom olika former av stöd för barn, elever och studerande i behov av särskilt stöd och krävande särskilt stöd kräver särskilda insatser
- Utveckling av högklassiga svenskspråkiga läromedel som är förenliga med läroplanen förutsätter innovativitet, flexibilitet och nytänkande, uppföljning av det aktuella läromedelsläget av våra nationella koordinerande utbildningsorganisationer och en kontinuerlig beredskap att statligt understöda svenskspråkig läromedelsproduktion vid behov - i synnerhet läromedel med liten spridning.
- Vi understöder förslaget att utveckla kunskaperna i det andra inhemska språket, i synnerhet undervisningen i modernmålsinriktad finska genom att utveckla läroplansgrunderna och rikta resurser till lärarnas kompetensutveckling.

Gällande svenskspråkig småbarnspedagogik och utbildning önskar vi understryka vikten av att de reform- och utvecklingsförslag som presenteras i "UKM: s rapport om utbildning på svenska" beaktas som en del av den utbildningspolitiska redogörelsen.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Luvun kirjaukset ovat kannatettavia. Niiden perusteella maahanmuuttajataustaisten on oppimisen ja osaamisen kehittämisen näkökulmasta mahdollisuus kiinnittyä aktiiviseksi toimijaksi yhteiskuntaan. On hyvä, että kielitietoisuuden opetuksen merkitys, ohjaus ja tuki on otettu huomioon maahanmuuttajataustaisia koskevassa koulutuksessa.

Esitämme tarkennuksia seuraaviin kirjauksiin

- Koulutusasteille yhteisiä kehittämistarpeita ovat kielitietoisuuden huomioiminen opetuksessa ja viestinnässä sekä koulutusten nivelvaiheiden sujuvuus. Näiden lisäksi olisi tarpeellista painottaa kielitietoisuuden opetuksen merkityksellisyyttä niin, että kaikkia kieliä arvostetaan tapapuolisesti ja ne näkyvät luontevasti oppimisyhteisön arjessa toimintakulttuurina. Tämä on osa kansainvälisyysosaamisen kehittämistä ja kehittymistä. Tämän tulisi näkyä myös varhaiskasvatusta ja esi- ja perusopetusta koskevassa luvussa 3.1. Varhaiskasvatuksessa tulisi painottaa kielenoppimisen lisäksi kieli- ja kulttuuritietoisuuden opetuksen ja kasvatuksen merkitystä osana kansainvälisyysosaamisen perustaa.
- Nivelvaiheiden ja siirtymien sujuvuutta olisi tarkennettava muu muassa jatkuvan oppimisen edellytysten mahdollistamiseksi. Ehdotamme, että tekstiä muotoiltaisiin näin: koulutusasteille yhteisiä kehittämistarpeita ovat kielitietoisuuden opetuksen ja viestinnän tukeminen ja kehittäminen sekä tarkoituksenmukaisten ja sujuvien siirtymien ohjaus ja tuki koulutuksen nivel- ja siirtymävaiheissa.

- Luvussa mainittuja toimenpiteitä olisi käsiteltävä johdonmukaisella tavalla koko dokumentissa. Myös termien johdonmukainen käyttö on hyvä tarkistaa. Muuan muassa tekstissä on käytetty maahanmuuttajataustainen- ja maahanmuuttotaustainen-sanoja. Jälkimmäistä käytetään vakiintuneesti koronaohjeistuksessa. Maahanmuuttotaustainen-sanon käyttö on perusteltua, sillä fokus on ilmiössä, joka vaikuttaa henkilön elämässä eikä hänessä itsessään.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Väestönmuutos mullistaa koulutusjärjestelmän:

Väestömuutoksen vaikutukset koulutuksen järjestämiselle on kuvattu selonteossa kattavasti. Väestömuutosten aiheuttamat paineet rahoituksen muutoksille ovat niin mittavat, että nykyinen rakenne ja tapa tuottaa koulutuspalveluita ei vastaisuudessa ole suuressa osassa Suomea mahdollinen. Kouluverkon muutospainet tulevat olemaan vuosikymmenen aikana merkittäviä, ja perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen palveluihin tehtävät ratkaisut vaikuttavat laajasti ja pysyvästi myös monien kuntien ja seutukuntien elinvoimaan. Tärkeää olisi tarkastella koulutuspalveluja paikallisesti ja alueellisesti kokonaisuutena ja mahdollistaa joustavien toimintamallien käyttöönotto lainsäädännöllisesti ja rahoituksellisesti.

Selonteossa on analysoitu hyvin koulutuksellista tasa-arvoa ja siihen liittyviä kysymyksiä ja kehittymistrendejä. Suomen ongelmat on tunnistettu kattavasti ja niiden ratkaisemiseksi on esitetty myös erilaisia toimenpiteitä, joista osaan on jo nyt tartuttu konkreettisesti, kuten varhaiskasvatuksen vahvistamiseen ja oppivelvollisuuden laajentamiseen. Koulutukselliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen sekä hyvinvointiin liittyvät haasteet ovat moniulotteisia ja niitä ei voida ratkaista vain koulutuspoliittisilla ja koulutuksen rakenteellisilla uudistuksilla. Niitä voidaan yrittää ratkaista vain monialaisilla, hallintorajat ylittävänä yhteistyönä toteutettavilla uudistuksilla ja tukipalveluilla, kuten selonteossa todetaan.

Teknologian ja digitalisaation mahdollisuudet koulutuksessa ja tutkimuksessa:

Luvun keskeisimpiä ja ehkä jopa tärkeimpiä huomioita ovat, että koulutuksen digitalisaatio ei itsessään ratkaise keskeisiä koulutuksen ongelmia ja että koulutuspolitiikan ja -järjestelmän tulee pyrkiä johdonmukaisesti edistämään kaikkien kykyä hyötyä digitalisaation mahdollisuuksista.

Selonteossa todetaan, että perusopetuksen oppilaiden digitaalisessa osaamisessa ei ole tapahtunut muutoksia viime vuosina eikä perusopetus siten kykene tässä vaiheessa tarjoamaan tasa-arvoisia oppimismahdollisuuksia digitaalisten taitojen kehittymiselle. Väite perustuu varsin rajatulle tutkimustiedolle eikä välttämättä kuvaa oppilaiden todellisen digiosaamisen kehittymistä esim. POPS

2014 tavoitteiden valossa kovin tarkasti. Tulisi varmistaa, että jatkossa on saatavilla opetuksen digitalisaation kehittämisen tueksi riittävästi selvitys- ja tutkimustietoa sekä kansallista arviointitietoa. Tosiasia toki on, että oppilaiden digiosaamisen tasa-arvoisempaan kehitykseen tarvitaan myös tulevana vuosina jatkuvaa suunnattua kehittämistä ja tukea monin tavoin. Selonteossa olisi voinut rohkeammin nostaa esille uudentyyppisten ratkaisujen selvittämistä, esim. TVT-ajokortti kaikille osana opintoja tms.

Selonteossa mainitaan, että digitalisaatio vähentää koulutuksen paikka- ja aikasidonnaisuutta tarjoten merkittäviä mahdollisuuksia palvella oppijoita aiempaa laadukkaammin ja yksilöllisemmin. Tämä mahdollisuus ei kuitenkaan synny itsestään viemällä nykyinen koulutustarjonta verkkoon sellaisenaan, vaan se vaatii pitkäkestoista suunnittelua, kehittämistä sekä käyttöönoton ja käytön tukea. Se edellyttää myös opetushenkilöstön pedagogiikan ja työvälineosaamisen vahvistamista.

Muuttuva työelämä, uudistuva koulutus:

Yrittäjyys ja yritystoiminta on jäänyt selonteossa kokonaan huomioimatta, vaikka niiden merkitys Suomen talouden ja hyvinvoinnin kannalta on merkityksellinen. Vakituiset ja pitkäkestoiset palkkatyöhön perustuvat työsuhteet ovat tulevaisuustutkimuksen mukaan harvinaistumassa ja työt ovat tulevaisuudessa yhä useammin projektiluonteisia, vaihtuvia ja määräaikaista. Itsensä työllistäminen ja pien-/mikroyrittäjyys nähdään yhtenä sopeuttavana ratkaisuna näihin muutoksiin. Yrittäjyys nouseekin murroksien aikoina entistäkin merkityksellisemmäksi, kun olosuhteet ja toimintaympäristöt muuttuvat arvaamattomasti ja ennustamattomasti. Koulutuksen avulla voidaan kehittää oppijoiden yrittäjyysvalmiuksia, kuten mm. lukion uusissa opetussuunnitelman perusteissa on kuvattu. Yrittäjyysnäkökulma tulisi nostaa myös selonteossa esille.

Selonteossa todetaan, että työvoiman tarpeeseen vastaaminen edellyttää ennakkoinnin tulosten hyödyntämistä päätöksenteossa (s. 74). Opetushallitus näkee tämän lähtökohdan tärkeänä koulutuksen kehittämisen kannalta. Tämän ajattelun tukemiseksi Opetushallituksessa ollaan nykyistä Osaamisen ennakkointifoorumi -kautta (2021 -2024) varten suunnittelemassa keskipitkän aikavälin kohtaannon ennakkointimallia, jossa ennakoidaan koulutus- ja osaamistarpeita 5 – 9 vuoden aikajänteellä sekä arvioidaan työvoiman tarjontapotentiaalia. Ennakkointimallin suunnittelussa on noudatettu työ-, koulutus- ja ennakkointiasiain neuvoston linjauksia.

MUUTA HUOMIOITAVAA SELONTEOSTA

Valmentava koulutus osana koulutusjärjestelmää:

Koulutusjärjestelmä on muuttumassa valmentavien koulutusten osalta. Tämän voisi tuoda esille sivun 6 kuvassa yhdistämällä lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen valmentavien koulutusten laatikot ja kirjaamalla siihen ”Valmentavat koulutukset”. Tämä selkeyttäisi valmentavien koulutusten roolia oppivelvollisuuden laajentumisen sujumisessa.

Erityinen tuki:

Riittävä tuki nostetaan esille selonteossa. Merkittävänä tuen toteutumisen perustana voisi tavoitteisiin lisätä erityisen tuen ja erityisopetuksen sanaston työstön ja muotojen yhdenmukaistamisen kaikilla koulutusasteilla. Erityisen tuen muotoja tulee kehittää, jotta ne ovat käytettävissä etäopetuksen sekä työelämässä tapahtuvan oppimisen aikana. Erityinen tuki on turvattava myös aikuisille, joille tulee tarjota tarvittavat tukitoimet osana jatkuvaa oppimista.

Selonteossa ei ole vammaisiin ja vaikeimmin vammaisiin liittyviä kirjauksia. Eduskunta on ottanut kantaa siihen, että oppivelvollisuuden laajentamisessa tulee arvioida, että erityistä tukea tarvitsevien ja vammaisten oikeudet toteutuvat.
(https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Sivut/EV_218+2020.aspx)

Valtionavustustoiminta:

Opetus- ja kulttuuriministeriön keskeiset ohjausvälineet ovat lainsäädäntö ja rahoitus sekä informaatio-ohjaus, kuten selonteossa kirjataan. Riittävän ohjausmahdollisuuden turvaamiseksi myös tulevaisuudessa, tulee tämä ohjausvälineiden kokonaisuus ja rahoitusratkaisujen (ml. valtionavustukset) merkittävä rooli huomioida uudistuksia suunniteltaessa.

Tarpeeseen perustuvat, ajankohtaisiin perusteprosesseihin kytkeytyvät uusia ohjausvälineitä tukevat sekä strategisesti valitut kehittämishankkeet ovat tärkeä osa-alue varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen kehittämisessä niin paikallisella, alueellisella kuin valtakunnallisellakin tasolla. Valtionavustusten osalta valittuihin painopistealueisiin sitoutuminen ennakoitavasti ja pitkäjänteisesti mahdollistaa sen, että kehittäminen on vaikuttavaa.

Samanaikaisesti tarvitaan herkkyyttä reagoida nopeastikin ilmiöihin, jotka nousevat kompleksisesta toimintaympäristöstä. Ketterän ja kokeilevan kehittämisen syntymistä tulee tukea luomalla yhteiskehittämisen prosesseja. Yhteiskehittäminen kokoaa yhteen oppijat, opettajat, asiantuntijat ja sidosryhmät kaikilta systeemin tasoilta yhdessä kokeillen ratkomaan ilmiöitä, jotta oppiminen ja hyvinvointi voisi mahdollistua ja toteutua laadukkaasti. Samalla uudet ohjauksen, mentoroinnin ja tuen mallit syntyvät kokeillen ja pilotoiden. Moninäkökulmainen ja ihmislähtöinen arviointimalli tukee uudelleenkytkentää ja uusien suuntien löytämistä jatkossa.

Erityisesti luvuissa 3.1 ja 3.2. tulee esille valtionavustustoiminnan hyödyntämismahdollisuudet. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen rahoituskokonaisuuteen kuuluvat olennaisena osana valtionavustukset, joilla tuetaan koulutuspoliittisten linjausten toimeenpanoa, opetuksen ja koulutuksen kehittämistä, kansainvälisyyttä sekä tasa-arvoisuuden toteutumista koulutuksessa. Toiminnalla pyritään pysyviin rakenteellisiin ja toiminnallisiin muutoksiin.

Valtionavustukset voidaan jakaa karkeasti kahteen luokkaan avustuksen käyttötarkoituksen ja tavoiteltavien vaikutusten mukaan

a) Perusrahoitustyyppiset valtionavustukset, jotka myönnetään hakijan perustoimintaan tai toimintaan, jonka voidaan katsoa olevan hyvin samankaltaista kuin hakijan (usein varhaiskasvatuksen, opetuksen tai koulutuksen järjestäjä) perustoiminta. Valtionavustus voidaan myöntää myös perustoiminnan kasvattamiseen tai lisäämiseen.

b) Kehittämisvaltionavustukset, jotka myönnetään uusien toimintamallien, innovaatioiden, kokeilujen ja/tai investointien tekemiseen. Valtionavustuksilla hakija (usein varhaiskasvatuksen, opetuksen tai koulutuksen järjestäjä tai yhdistys) kehittää pedagogiikkaa, osaamista, verkostoja, toimintamalleja tai muita paikallisia, alueellisia ja valtakunnallisia kehittämiskohteita valtionavustukselle asetettujen tavoitteiden suunnassa.

Perusrahoitustyyppisten valtionavustusten osalta on tärkeää, että niiden liittämistä osaksi avustusten hakijoiden perusrahoitusta selvitetään. Näiden valtionavustusten vahvuuksiin voidaan lukea se, että avustus kohdentuu tarkasti haluttuun kehittämiskohteeseen, mutta haittapuolena on raskas hallinto ja heikko sitoutuminen pitkäjänteisyyden puuttuessa. Rahoitusjärjestelmän uudistuksessa tulee varmistaa, että mahdollisesti perusrahoituksen ”sisään” siirtyvät valtionavustukset kohdentuvat jatkossakin asianmukaisesti haluttuun käyttötarkoitukseen ja tämän varmistamiseksi sekä todentamiseksi on olemassa riittävät ohjausvälineet ja keinot. Puutteet rahoituksen käyttökohteen varmistamisessa voivat johtaa siihen, että rahoitus käytetään suunnitellusta poikkeavaan toimintaan.

Kehittämisvaltionavustukset ovat opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen merkittävä ohjausväline. Näillä valtionavustuksilla kehitetään esimerkiksi pedagogiikkaa, arviointia, oppimisympäristöjä, kansainvälisyyttä, osaamista ja verkostoja. Valtionavustuksilla rahoitettavat hankkeet ovat merkittävässä asemassa opetussuunnitelman ja tutkintojen perusteiden toimeenpanossa sekä uusissa perusteprosesseissa ja niiden taustoittamisessa. Valtionavustuksien rahoitettujen kehittämishankkeiden ja valtionhallinnon välinen vuorovaikutus ja yhteistyö luovat tiiviin yhteyden hakijaorganisaatioiden (usein varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä sekä hallinnonalalla toimivia yrityksiä ja yhdistyksiä) ja valtionhallinnon välille, ja mahdollistavat valtakunnallisten koulutuspoliittisten päätösten tehokkaan siirtymisen varhaiskasvatuksen, opetuksen ja koulutuksen arkeen kehittämishankkeiden kautta.

Miettunen Anni
Opetushallitus